

Iš kur Lietuvoje kyla krizė? (2)

Pirmajame straipsnyje minėjau, kad krizės atsiradimo Lietuvoje viena iš priežasčių tai – besaikis bankų kreditų dalijimas. Manychiau, kad ir prie pasaulinės krizės sukėlimo nemažai prisidėjo bankai. Lenktyniaudami kas daugiau išduos kreditų, kuo daugiau parodys tariamai uždirbto pelno, kai kurie prarado solidumą ir šaltą protą, tapo azarto pagauti. O ar galima buvo kitaip?

Grynieji pinigai banko kasoje ir žmonių indėliai atsiskaitomoje sąskaitoje – tai trumpalaikis turtas neuždirbantis pajamų. Tačiau grynieji pinigai yra būtina trumpalaikio turto dalis, įgalinanti banką vykdyti daugelį kasdienių operacijų. Taigi finansų valdymo uždavinys ieškoti būdų laisvus pinigus net trumpam laikui investuoti ir tokiu būdu uždirbti papildomą pelno normą, o grynujų pinigų turėti tik tiek, kad būtų galima normaliai finansuoti banko veiklą.

Trumpalaikio turto valdymas glaudžiai susijęs su veiklos ciklo ir pinigų apyvartos ciklo sąvokomis.

Veiklos ciklas apima laikotarpį nuo kreditavimui reikalingų lėšų įsigijimo iki lėšų atgavimo iš klientų už suteiktas paslaugas. Atgauti reikia ne tik paskolintas lėšas, tačiau ir savo pelną, už tarpininkavimą.

Pinigų apyvartos ciklas apima dalį veiklos ciklo. Pinigų apyvartos ciklas apima laikotarpį nuo faktinių piniginių išlaidų norint teikti banko paslaugas padarymo, t.y. nuo skolų banko kreditoriams likvidavimo, iki pinigų gavimo iš skolininkų, t.y. iki banko klientų skolų likvidavimo. Taigi bankai yra indėlių įstaigos, įkurtos su didesniu finansiniu kapitalu, kurių pagrindinės funkcijos-saugoti indėlius ir lėšas bei jas skolinti. Tačiau bankų veikla yra tapusi ne vien indėlių iš gyventojų rinkimu ir disponuojant šiais indėliais išduoti kreditus.

Dėl bankams apribotų teisių, vykdamas kai kurias operacijas, bankai, reaguodami į išorinę aplinką ir joje vykstančius pokyčius, atitinkamai transformuoja savo veiklą, keičia organizacines struktūras, kuria ir diegia naujus produktus bei paslaugas, plečia rinkas.

Daugelis bankų yra įsteigę dukterinių įmonių. Tokios kredito institucijos yra apibūdinamos kaip parabankai tai - lizingo bendrovės, dukterinės draudimo bendrovės, bendrovės užsiimančias investicine veikla, bankai yra investavę į bendroves, užsiimančią mokėjimo kortelių aptarnavimo technologiniais reikalais. Bankų dukterinių įmonių veiklos rezultatai yra audituojami ir auditoriai pareiškia savo nuomonę tiek dėl banko, tiek ir dėl grupės finansinių ataskaitų. Todėl atrodo, kad vartotojams turėtų būti ramu, tačiau pamačius kai kurių bankų įsiskolinimus patronuojančiam bankui ar kitai patronuojančiai kredito bei finansų institucijai, ar būti ramiam spręsti gali tik specialistai, tačiau tikėtina, kad patronuojančių įmonių veikla prie krizės prisidėjo (<http://www.lba.lt/index.php/lt/30944/>).

Lietuvos kaip ir kitų šalių ekonomiką iš dalies įtakoja stabili bei patikima bankų veikla, nes būtent bankai vykdo ir formuoja šalies finansinę politiką. Bankai yra svarbiausi šalies ūkio centrai, kurie leidžia pinigus į „ekonominį gamybos darbą“, jie yra šalies ūkio smegenys, kurie, leisdami pinigus, žiūri, kad jie dirbtų planingą, šalies ūkiui naudingą ir pelningą kūrybinį darbą. Tad, turėtų atrodyti kas vartoja bankinius pinigus, tas kartu prisideda formuojant šalies ūkio kūrybinį procesą. Tačiau skirtumas tarp vartotojiškų, būsto paskolų ir gamybos įmonių yra tas, kad vartojamieji, būsto kreditai negamina materialių vertybių.

Valstybei sudarius palankesnes, lengvatines sąlygas būstui nusipirkti, kreditų poreikis tapo didžiulis. Nepritraukdami pakankamai indėlių bankai remiasi iš kitų finansavimo šaltinių, t.y. patys skolinasi, skolinasi Lietuvoje vieni iš kitų, dukteriniai bankai didžiąją dalį lėšų yra pasiskolinę iš savo akcininkų- pagrindinių motininių bankų, kai kurie bankai skolinasi tarptautinėje rinkoje.

Visi bankai savo veiklai finansuoti, gana aktyviai skolinasi, todėl gali susidurti su sunkumais gražinant skolas ar jas perfinansuojant. Banką gali pražudyti per vieną naktį vadinamosios „tyliosios eilės“, kai ištikti panikos kurią gali paskleisti visuomenei, (TV, radijas, internetas), sužinant neigiama informaciją vartotojai pasinaudoję internetine bankininkyste gali greit pervesti savo lėšas į kitus bankus, o jei bankas negautų pasiskolinti savo veiklai vystyti, kol panika praeis, jis žlugtų. Reikia tikėti, kad Lietuvos bankams tai negresia. Tačiau paskutinį pusmetį bankai vangiai skolino pinigus, net nutraukė kai kuriuos finansuojamus projektus. Kai bankai neskolina vieni kitiems, tai neskolina ir įmonėms, gyventojams. Trūkstant pinigų auga palūkanos, kas be abejo turi įtakos ir ekonomikos augimui.

Daugelis finansinių problemų atsiranda ne per vieną dieną. Pinigų trūksta – blogai, pinigų yra – kita problema. Turėdami be galo daug laisvų pinigų bankai finansavo kai kuriuos objektus vadinamus - „projektai-drambliai“, kuriems buvo suteikti kreditai neatsižvelgus į tai, ar bendrovė turi pakankamai finansinių ir valdymo resursų įgyvendinti juos iki galo ar tai yra veikla viršijanti finansines įmonės galimybes, sproguš nekilnojamojo turto burbului, bankai nutraukė šių projektų finansavimą, suduodami mirtiną smūgį bendrovėms. Be abejo daugiau kalti šių įmonių vadovai kurie turėjo išaiškinti bendrovės politikos finansinius padarinius, išanalizuoti, kokį poveikį turės atidėliojami bankų sprendimai, rinkos pokyčiai. Tam tikri ženklai, pavyzdžiui kryptinga vadovų veiksmų stoka, nevykęs buhalterinių funkcijų valdymas, silpna biudžeto kontrolė rodė, kad įmonių vadovybė nepasirengusi išspręsti problemas. Jų įmonių pernelyg didelę apyvartinių lėšų dalį sudarė skolinti pinigai. O bendrovei vadovaujama neefektyviai, šitokių bendrovių vadovai labiau norėjo mėgautis televizijos ekrane ar prestižinių žurnalų viršeliuose, o kai susidūrė su sunkumais, jei su jais nesusidorojo, o žlugo, tuo prisidėdami prie krizės.

Ekonomikoje procesai nevyksta per dieną ar savaitę. Ypač tokioje šalyje kaip mūsų, krizės tokios ir nesijaustų, jei bankai ir toliau duotų normaliai paskolas, normaliomis palūkanomis. Paskolą gauti darosi sunku, tačiau tai nereiškia, kad procesai nesisuka, gal net tam tikra nepalankia linkme ir gana greitai. Prieš metus bankai investavimo patirties neturinčiam valstybės gyventojui buvo tiesiog brukami sudėtingi finansiniai instrumentai – paskolos, ir paskolos ilgalaikės 20 ir daugiau metų, dar su kintančiomis palūkanomis. Jei valstybė toliau smauks Lietuvos piliečius mokesčiais, bankai susidurs su rimtomis problemomis, kai prasidės tikroji NT paskolų krizė – pasiskolinę nebeturės iš ko gražinti paskolų, tada bankų pelnai gali virsti nuostoliais. Tada Lietuvoje gali prasidėti tikra krizė, o dabar dar jina pilnai nėra pasireiškus.

Vienas iš svarbesnių klausimų būtų: Kas pradėjo krizę Lietuvoje? Lietuvos bankai veikiami išorinių veiksnių? Ar LR vyriausybės vadovui tuometiniam premjerui Kirkilui pradėjus kalbas apie krizę, o tada bankai sugriežtino paskolų išdavimą, tuo sustiprindami krizės „įvaizdį“, tuo netruko pasinaudoti dabartinė vyriausybė: prisidengdami krize panaikino lengvatas ir sukėlė mokesčius?